

Göteborgs GK

Program:

- Öka spelupplevelsen
- Säkerställa biologisk mångfald

GÖTEBORGS GOLF KLUBB

Bildad 1902

*Tomas Spjuth
Kråkenäs EC 2006*

Skötselplan för naturmarker

Göteborgs GK, Hovås

Sammanfattning

Göteborgs Golfklubb bör, som en av landets äldsta golfklubbar, ha en inriktning som maximerar golfupplevelsen för den väl etablerade golfaren. Här finns unika möjligheter att ytterligare utveckla och säkerställa framförallt hed- och ängskaraktären där den etablerade golfaren kan få möta en väl avvägd balans mellan belöning och bestraffning alltefter vilken spellinje som han/hon väljer att utmana.

Klassiska brittiska banor använder naturlandskapet mycket målmedvetet som en del i att skapa karaktär åt banan och därmed spelet. Intetsägande stora gröna klippta ytor försöker man undvika utan istället eftersträvar man att växla mellan olika vegetationstyper och där artsammansättningen utgår från de på platsen naturgivna förutsättningarna d.v.s. naturanpassning.

Att enbart se till att banan sköts så att spelet går snabbt och att man alltid ska hitta bollen kan vara

förödande om man eftersträvar att skapa en fullt utvecklad golfupplevelse. Bifogad skötselplan är ett sätt att ytterligare säkerställa och utveckla Hovåsbanan för en ökad klassisk golfupplevelse.

Att man samtidigt skapar en mängd värdefulla och unika naturvärden är naturligtvis i alla avseenden positivt och är en av många positiva effekter av golfporten.

Det är framförallt fyra olika vegetationstyper som är viktiga att lyfta fram i skötselplanen och som skapar karaktär åt banan.

- Ängen eller gräsruften
- Heden med ljung som karaktärsväxt
- Lövlunden
- Kustklippedens estetiska värden

Golfbanan och naturupplevelse

Att en golffrond ska innehålla ett betydande mått av naturupplevelse är för det stora ertalet golfare en självklarhet. För golfklubbar med ambitionen att ge sina medlemmar och besökare en komplett golfupplevelse d.v.s. både ett idrottsäventyr och en naturupplevelse krävs att lyfta fram eller skapa naturvärden som kan bidra till den fulländade golffronden.

En viktig inriktning i ett sådant arbete är att utgå i allt väsentligt från land-skapets naturgivna förutsättningar (på fackspråk ståndortsanpassning eller naturanpassning). Detta stämmer också väl med golfspelets tradition och spelidé. Som bekant började man spela golf i ett mer eller mindre ursprungligt landskap skapat av hav och inlandsis. Detta syns tydligt inom den äldre delen av Hovåsbanan, ett arv väl värt att vårda och slå vakt om.

De golfklubbar som systematiskt och långsiktigt arbetar med ett sådant här förhållningssätt bidrar också till att stärka den biologiska mångfalden. Flera av de miljöer och biotoper som har försvunnit och som hörde hemma i det gamla jordbrukslandskapet kan åternas på en sådan golfbana.

Om skötselplanen

För att utveckla och prioritera ett visst växtsamhälle krävs i de esta fall lång kontinuitet i skötselåtgärder. Den här skötselplanen är uppbyggd med samma struktur som man ofta tillämpar i skötselplaner för naturreservat och där målformuleringen är en central del i det långsiktiga arbetet. Växtplatsens förutsättningar d.v.s. näringsutbud, vattentillgång, klimat o.s.v. är den viktiga grunden för målformuleringen. På golfbanan måste man givetvis också väga in andra hänsyn såsom spelstrategi, säkerhet och rena skötsel aspekter.

Skötselplanen är strukturerad enligt följande:

Beskrivning

Redovisar de för närvarande dominerande växtarterna samt växtplatsens förutsättningar.

Målsättning

Redovisar vilka arter och växtsamhällen som ska eftersträvas och gynnas genom olika skötselåtgärder.

Engångsåtgärder

Redovisar vilka skötselåtgärder som krävs för att skapa förutsättningar för att efterföljande underhållsåtgärder ska leda mot målsättningen.

Underhåll

Redovisar vilka återkommande åtgärder som erfordras under den närmaste tioårsperioden och som styr mot målsättningen.

Fyra utvalda golfbanenyckelbiotoper

Fyra olika vegetationstyper har välts ut som påtagligt medverkar till att skapa naturupplevelsen och ge golfbanan karaktär. Hänsyn har även tagits till att dessa biotoper är unika och innehåller era intressanta växtarter. Man bör kunna använda begreppet golfbanenyckelbiotoper eftersom dessa låser upp för naturupplevelse och biologisk mångfald.

Antalet har begränsats till de viktigaste men kan givetvis utökas alltefter råd och lägenhet. Områdenas avgränsning har bestämts av såndortsegen-skaperna och att skötselåtgärderna inom varje område blir nägorlunda likartade.

Ängen

En gammal välskött äng kan innehålla 40 – 50 arter av kärlväxter per m². Alla dessa är beroende av att slåttern sker med skärande verktyg d.v.s. en slåtterbalk eller en lie. En äng nns egentligen inte i naturen utan är en naturtyp som i hög grad är skapad av människan. Ängsskötsel gynnar många konkurrenssvaga arter och lämnas den oskött tar de starkväxande arterna genast över och den biologiska mångfalden försämras. Efter några års skötsel invaderas ängen av de vanliga ängsväxterna t.ex. slåtterbbla, ängsvädd, slåttergubbe, jungfrulin, svinrot. Dessa arter kan också köpas som pluggplantor för att snabba på utvecklingen. Lämplig slåttertid är månadsskiftet juli/augusti om man vill gynna arterna ovan. Ängsskötsel gynnar också ett stort antal olika fjärilsarter t.ex. pärlemorfjäril och liten guldvinge. Bland fåglarna gynnas trädpiplärka och ortolansparv.

Lövlunden

Växtplatsens egenskaper skapas i hög grad av det syrerika rörliga markvatt-net och ett högt näringsutbud. Här nns alla växtnivåer från den lägsta nivån bottenskiktet, där mossor och lavar åternns, därefter

fältskiktet, där man hittar örter, följt av buskskiktet och översta nivån trädskiktet.

I det här fallet har plantering skett av rhododendron och som förvisso inte är en naturlig ursprunglig art. Den här växtplatsen är dock mycket lämplig för rhododendron och dessa bör kunna utvecklas till fantastiskt vackra exemplar.

Heden

De här vegetationstyperna täckte stora delar av Västsverige från 1000-talet och fram till början av 1900-talet. Numera återstår bara ytterligt små rester, oftast i form av naturreservat. Varje litet område av hedkaraktär är mycket värdefullt som biotop för ett antal växter och insektsarter som är starkt hotade i vårt numera skogrika landskap. I det här fallet har heden kunnat bevaras tack vare den udda markanvändningen, golfbana, och dessutom kompletterad av en f.d. grusgrop som undgått restaurering. Karaktärsväxterna är framförallt ljung och bland gräsarterna är det fårsvingel, rödsvingel och ängshavre som dominerar. Bland örterna åternner man katt-fot och backsippa och i buskskiktet en och nypon.

Kustklippheden

I det här området var klippheden en mycket frekvent förekommande naturtyp och användes som utmark till de betande djuren. Fodret bestod i huvudsak av årsskotten av ljung och i viss mån några gräsarter. I och med att betet upphörde kom träden invandrande och naturtypen ersattes av s.k. krattskog som domineras av mer eller mindre krypande ek- och tallskog. I det här fallet har i stor utsträckning de estetiska värdena fått bestämma prioriteringen. Vyn ner-ifrån 6: an och 10: an skulle förbättras avsevärt om man i stor utsträckning ck ljungen att framträda tillsammans med de kala klipporna.

GÖTEBORGS GOLF KLUBB
Bildad 1902

Skötselplan

Äng 1, 9, 10

Lövlund 2

Hed 3, 6, 7, 8, 11

Kustklipped 4, 5

Skötselåtgärder

1. Äng

Beskrivning

Före detta greenområde med en grov textur: sandig/grusig med förhållande-vis litet näringsutbud. Rör-
ligt markvatten under kortare perioder. Fältskiktet
består av hundäxing, rödsvingel, ängsgröe, lundgröe,
ängskavle, smör-blomma, röllika och vitklöver.

Målsättning

Skapa en äng av torrängskaraktär med en regionalt
anpassad artsamman-sättning. Gynnade gräsarter
ska vara rödsvingel, fårsvingel, ängssvingel. Gynnade
örter ska vara slåtterbbla, ängsvädd, jungfrulin, svin-
rot, slåtter-gubbe.

Engångsåtgärder

Plantera pluggplantor av slåttergubbe, svinrot och
jungfrulin.

Underhåll

Ängen slås med skärande verktyg, slåtterbalk eller
lie, årligen i månadskiftet juli/augusti. Ängshöet
får ligga kvar någon vecka och torka på strö så att
frö-kapslar hinner spricka och fröet ramla ut i sam-
band med att räfsning och uppsamling sker.

2. Lövlund

Beskrivning

Bergsravin med ett syrerikt och ytligt rörligt mark-
vatten med grov textur. Humusskiktet är förhållan-
devis tunt. Trädskiktet består av al och björk och i
någon mån ek. Buskskiktet består av rhododendron
och hassel. På vissa översilande områden nns vitmos-
sor.

Målsättning

Bevara och utveckla ett erskiktat lövbestånd med
fullslutet krontak där ek, al och björk gynnas i
trädsiktet. I buskskiktet gynnas hassel och rhodo-
dendron. Buskskiktet ska hållas så tätt att fält- och
bottenskiktet skuggas för att bevara rikligt med yt-
fuktighet.

Engångsåtgärder

Inga.

Underhåll

Trädslagsjusterande gallring under tioårsperioden
liksom röjning av över-slutna partier i buskskiktet.

3. Hed

Beskrivning

Före detta grusgrop med lång kontinuitet och fornminnesområde med sten-sättning. Fältskiktet består av fårsvingel, luddtåtel, knylhavre och örter av backsippa, kattfot och ljung samt i grusgropen getväppling. Buskskiktet består av en och nypon.

Målsättning

Bevara och utveckla områdets hedkaraktär med en typisk västerlig hedora. Gynnade arter i fältskiktet är backsippa, kattfot och ljung. I slänten ner mot botten i före detta grusgropen kan nypon med fördel täcka ca 20 % av ytan.

Engångsåtgärder

Bortröjning av alla självförygrade trädararter i grusgropsslänten, i huvudsak björk och tall.

Underhåll

När ljungen blivit grov kan den lämpligen svedjas lätt i topparna eller klippas i topparna. Åtgärderna genomförs under eftervinter/vår vid lämplig väderlek. För att utveckla ljungen hålpipas kringliggande ytor under september innan ljungen har blommat över. Vart femte år röjning av självförygrade trädararter i grusgropsslänten.

4. Kustklipp

Beskrivning

Bergsbrant med tunt jordlager och med stora ytor av berg i dagen. Träd-skiktet består av självförygrade tall, björk, asp och ek. Lågt växande krypen förekommer. Fältskiktet består av ljung och rödsvingel.

Målsättning

Skapa en öppen trädfri biotop som i äldre tid var en vanlig kustbiotop där ljung och enbuskar gynnas. Enbuskar får inte täcka mer än högst 10 % av ytan. Värdet av en estetiskt tilltalande vy från hål nr 6 och hål nr 10 ska också beaktas.

Engångsåtgärder

Avverkning och bortforsling (eldning) av samtliga träd.

Underhåll

Slyröjning vart femte år av självförygrade löv- och barrträd. Bränning av ljungen kan ske med 5 – 10 års mellanrum.

5. Kustklipped

Beskrivning

Bergsbrant med tunt jordlager och med stora ytor av berg i dagen. Trädskiktet består av självföryngrad tall, björk, asp och ek. Lågt växande krypen förekommer. Fältskiktet består av ljung och rödsvingel.

Målsättning

Skapa en öppen trädfri biotop som i äldre tid var en vanlig kustbiotop där ljung och enbuskar gynnas. Enbuskar får inte täcka mer än högst 10 % av ytan. Värdet av en estetiskt tilltalande vy från hål nr 6 och hål nr 10 ska också beaktas.

Engångsåtgärder

Avverkning och bortforsling (eldning) av samtliga träd.

Underhåll

Slyröjning vart femte år av självföryngrade löv- och barrträd. Bränning av ljungen kan ske med 5 - 10 års mellanrum.

6. Hed/torräng

Beskrivning

Ruffyta av torrängskaraktär och med typiska torrängsgräs, rödven, röd-svingel, ängshavre. Bland örterna återfinns gulmåra, harklöver, vitmåra, liten blåklocka samt ängsvädd och gräsblå. Små öar av ljung finns redan etablerade.

Målsättning

Utveckla en ruffyta av hed/torrängskaraktär av bentliga gräs och örter. Ljungen ska utvecklas och bedöms kunna täcka ca 40 % av ytan.

Engångsåtgärder

Inga.

Underhåll

Ytan slås med skärande verktyg, slätterbalk eller lie vid månadsskiftet juli/augusti eller något senare i augusti beroende på årsmånen. Höet får ligga kvar och torka på strö någon vecka, varefter det räfsas och vänds så att frö-kapslarna från torrängsväxterna skakas ur och kan gro på nytt till näst-kommande år.

Efter slättern och i samband med att ljungen gått i frö i september hålpipas områden närmast ljungöarna så att en gröningsbädd skapas för nya ljung-

plantor. Slätter bör undvikas runt de moderplantor av ljung som ska svara för fröproduktionen.

Bränning ska inte ske förrän ljungen blivit grov och behöver föryngras, om ca 10 - 20 år. Observera att de ljungplantor som används bl.a. vid gravvårdar vanligtvis inte är fertila och bör inte användas i detta sammanhang.

7. Hed/torräng

Beskrivning

Ruffyta av torrängskaraktär och med typiska torrängsgräs, rödven, röd-svingel, ängshavre. Bland örterna återfinns gulmåra, harklöver, vitmåra, liten blåklocka samt ängsvädd och gräsblå. Små öar av ljung finns redan etablerade. Den planterade rönnen har mycket svag tillväxt och är delvis skadad. Rönn kräver högre näringsutbud och djupare jord för att kunna utvecklas till riktiga stamträd.

Målsättning

Utveckla en ruffyta av hed/torrängskaraktär av bentliga gräs och örter. Ljungen ska utvecklas och bedöms kunna täcka ca 40 % av ytan.

Engångsåtgärder

Inga.

Underhåll

Ytan slås med skärande verktyg, slätterbalk eller lie vid månadsskiftet juli/augusti eller något senare i augusti beroende på årsmånen. Höet får ligga kvar och torka på strö någon vecka, varefter det räfsas och vänds så att frö-kapslarna från torrängsväxterna skakas ur och kan gro på nytt till näst-kommande år. Efter slättern och i samband med att ljungen gått i frö i september hålpipas områden närmast ljungöarna så att en gröningsbädd skapas för nya ljungplantor. Slätter bör undvikas runt de moderplantor av ljung som ska svara för fröproduktionen. Den planterade rönnen avvecklas och bör ersättas med nypon och eventuellt en som i så fall planteras som decimeterhöga småplantor.

8. Hed/torräng

Beskrivning

Ruffyta av torrängskaraktär och med typiska torrängsgräs, rödven, röd-svingel, ängshavre. Bland örterna återfinns gulmåra, harklöver, vitmåra, liten blåklocka samt ängsvädd och gräsblå. Små öar av ljung finns redan etablerade.

Målsättning

Utveckla en ruffyta av hed/torrängskaraktär av bentliga gräs och örter. Ljungen ska utvecklas och bedöms kunna täcka ca 40 % av ytan.

Engångsåtgärder

Inga.

Underhåll

Ytan slås med skärande verktyg, slätterbalk eller lie vid månadsskiftet juli/augusti eller något senare i augusti beroende på årsmånen. Höet får ligga kvar och torka på strö någon vecka, varefter det räfsas och vänds så att frö-kapslarna från torrängsväxterna skakas ur och kan gro på nytt till näst-kommande år.

Efter slåttern och i samband med att ljungen gått i frö i september hålpipas områden närmast ljungöarna så att en groningsbädd skapas för nya ljungplantor. Slätter bör undvikas runt de moderplantor av ljung som ska svara för fröproduktionen.

9. Äng

Beskrivning

Ruffyta med en grov textur: sandig/grusig med förhållandevis litet närings-utbud. Rörligt markvatten under kortare perioder. Fältskiktet består av hundäxing, rödsvingel, ängsgröe, ängskavle, smörblomma, röllika och vitklöver.

Målsättning

Skapa en äng av torrängskaraktär med en regionalt anpassad artsammansättning. Gynnade gräsarter ska vara rödsvingel, fårsvingel, ängssvingel. Gynnade örter ska vara slätterbbla, ängsvädd, jungfrulin, svinrot, slättergubbe.

Engångsåtgärder

Inga.

Underhåll

Ängen slås med skärande verktyg, slätterbalk eller lie, årligen i månadsskiftet juli/augusti. Ängshöet får ligga kvar någon vecka och torka på strö så att frö-kapslar hinner spricka och fröet ramla ut i samband med att räfsning och uppsamling sker.

10. Äng

Beskrivning

Ruffyta med en grov textur: sandig/grusig med för-

hållandevis litet närings-utbud. Rörligt markvatten under kortare perioder. Fältskiktet består av hundäxing, rödsvingel, ängsgröe, ängssvingel, ängskavle, smörblomma, röllika och vitklöver.

Målsättning

Skapa en äng av sidvallskaraktär med en regionalt anpassad artsammansättning. Gynnade gräsarter ska vara rödsvingel, ängssvingel. Gynnade örter ska vara slätterbbla, ängsvädd, svinrot, slättergubbe.

Engångsåtgärder

Inga.

Underhåll

Ängen slås med skärande verktyg, slätterbalk eller lie, årligen i månadsskiftet juli/augusti. Ängshöet får ligga kvar någon vecka och torka på strö så att frö-kapslar hinner spricka och fröet ramla ut i samband med att räfsning och uppsamling sker.

11. Hed/torräng

Beskrivning

Ruffyta av torrängskaraktär och med typiska torrängsgräs, rödven, rödsvingel, ängshavre. Bland örterna återfinns gulmåra, harklöver, vitmåra, liten blåklocka samt ängsvädd och gräsibbla. Små öar av ljung finns redan etablerade.

Målsättning

Utveckla en ruffyta av hed/torrängskaraktär av bentliga gräs och örter. Ljungen ska utvecklas och bedöms kunna täcka ca 30 % av ytan.

Engångsåtgärder

Inga.

Underhåll

Ytan slås med skärande verktyg, slätterbalk eller lie vid månadsskiftet juli/augusti eller något senare i augusti beroende på årsmånen. Höet får ligga kvar och torka på strö någon vecka, varefter det räfsas och vänds så att frö-kapslarna från torrängsväxterna skakas ur och kan gro på nytt till näst-kommande år. Efter slåttern och i samband med att ljungen gått i frö i september hålpipas områden närmast ljungöarna så att en groningsbädd skapas för nya ljungplantor. Slätter bör undvikas runt de moderplantor av ljung som ska svara för fröproduktionen.

Oxel (*Sorbus intermedia*)

Oxel anses ha uppkommit i Sverige och ur en korsning mellan vitoxel och rönn, därav det latinska namnet. Oxel är ett utmärkt trädslag för golfbanor och i synnerhet för Hovåsbanan därför att oxel har små krav på närings-utbytet och kan tolerera kalkhaltig jord. Dessutom tål den att utsättas för salta vindar och är mycket stormfast. Den måste dock växa ljust och tål inte att bli övervuxen av andra träd. Den är ett typiskt s.k. primärträd som är anpassat till att ta kal öppen mark i anspråk. Den tål dessutom att klippas och är förhållandevis okänslig för bollträffar och andra skador. Man använder den därför ofta som lähäck.

Skötsel

På Hovåsbanan är oxeln ofta planterad i rader mellan golfhål och har nu i stor utsträckning vuxit samman till en "organisk enhet" med andra träd. Här är det viktigt att naturen får ha sin egen gång och man inte försöker gallra mellan träden för att skapa mer liksidiga kronor. Hotet kommer i huvudsak från skador som röjsnöret åstadkommer. Det kan därför vara idé att inte klippa runt träden.

"Bären äro smaklige at äta men hafwa den olägenheten, at de förorsaka mycket wäder. Af torkade bären kan bröd bakas, brännvin brännas och dricka bryggas." Ur Flora Oeconomica av Carl von Linné 1749

PS. I södra Småland kallas oxel därför "feseträ".

Ljung (*Calluna vulgaris*)

Så sent som under tidigt 1900-tal upptog ljunghedar stora arealer av västra Götaland, områden som idag är skogsklädda. Vegetationstypen är skapad av människan och har varit viktig i folkhushållningen. Idag har naturtypen i det närmaste försvunnit och nns kvar endast inom särskilda naturreservat. Hedområdet med ljung på Hovåsbanan är därför mycket unikt.

Ljungen trivs på torra, magra, öppna marker. Blottad mineraljord, typ väg-slänter utan humus, är idag den vanligaste växtplatsen. Man kan också hitta ljungen på näringsfattiga djupa torvmarksjordar. Den blir lätt utkonkurrerad av gräsen som får extra närings-tillskott genom kvävednfallet via nederbörden.

Skötsel

Föryngringen av ljungen sker lämpligen genom hålpipning eller genom brand. Den har lätt att gro närmast mineraljorden är blottad eller att humus-skiktet har brunnit. Ska ljungen föryngras med elden är det viktigt att man endast svedjer topparna och att elden inte får brinna för djupt. Den ska hastigt svepa över marken.

På kustklippningen, där det tunna jordlagret är en förutsättning för att överhuvudtaget någonting ska växa, är den hastiga svedjningen av största betydelse. Som bekant blommar ljungen under hösten och åtgärderna för föryngringen ska vidtas under vintern eller tidig vår.

Backsippa (*Pulsatilla vulgaris*)

Backsippan är på stark tillbakagång i hela landet och är därför både fridlyst och rödlistad. En typisk lokal för backsippan är öppna sand-/grusmarker precis som på Hovåsbanan. Detta är säkert en mycket gammal lokal som härrör från den tiden när Hovås var en betad sandhed. Tack vare markanvändningen golfbana har marken kunnat hållas öppen och inga träd har tillåtits växa upp och skugga lokalen.

Backsippan har en kraftig pålrot och lagrar sin näring i roten för näst-kommande år.

Skötsel

Frukten som innehåller fröet är mycket kortlivad och fröna har dålig grobar-het efter första året. Arten kräver störning i marksvålen för att fröna ska kunna gro. En lämplig åtgärd är därför att uppslagen torv inte behöver åter-planteras och det bör vara fri dropp endast i den mån svingen kan skada själva plantan.

Backsippan gynnas också av en lätt svedjning och detta bör också ske under senvintern. Eftersom backsippan börjar växa mycket tidigt på året bör man först kontrollera så att de nya knopparna inte har börjat utvecklas.

Backsippan är mycket känslig för gödsling och mycket stor försiktighet måste därför iaktas i den mån kringliggande fairwaytor gödglas.

Kattfot (*Antennaria dioica*)

Kattfot tillhör ordningen tvåbyggare d.v.s. vissa plantor är honplantor och vissa är hanplantor. Båda könen är lika vanliga. Hanplantan är något kortare än honplantan. Fröet sprids med vinden och har därför hårkapsel ungefär som maskros.

Kattfoten trivs bäst på sandiga jordar där det är ljust och soligt, men kan också växa uppe på stenar som har ett tunt jordlager och där miljön är torr och näringsfattig. Den kan också föröka sig genom att skicka ut utlöpare från sin jordstam. Dessa utlöpare är bladbärande och kan slå ny rot (jämför golfbanans krypven).

Skötsel

Kattfoten är mycket känslig för gödsel varför mycket stor försiktighet måste iaktas när man gödslar intilliggande fairway. I övrigt är det inte mycket man kan göra för att sprida örten. Man måste se till att den inte blir beskuggad av högt gräs eller buskar.

En (*Juniperus communis*)

Ett trädslag som är typiskt för de öppna markerna och som egentligen föredrar god, näringsrik jord men kan också acceptera torra, näringsfattiga förhållanden om den inte utsätts för beskuggning från mer högväxande träd. Enen är ett av våra mest ljus-älskande trädslag. På Hovåsbanan nns exempel på hur mångformig enen egentligen är, från att kunna vara krypande och marktäckande till högstammig cypressform.

Enen tillhör de växter som benämns som tvåbyggare (mera sällan sambyggare) d.v.s. det nns honträäd och hanträäd. Honträden har vanligtvis en mer ore-gelbunden form medan hanträden är mer cypressliknande.

Enen ger ett värdefullt skydd för småfåglar och är viktig vinterföda för era fågelarter. Fröna sprids av fåglar, trastar och sidensvansar, och fröet behöver två vegetationsperioder för att mogna och blir klart att gro under den tredje sommaren.

Skötsel

Att plantera nya enar är mycket svårt och för att lyckas någorlunda bör plantorna inte vara mer än decimeterhöga och ha med sig en så stor jordklump att ertalet rötter följer med. De måste dessutom ha samma ljusförhållanden på den nya växtplatsen som de hade på den gamla. Enar växer mycket snabbt och blir snart meterhöga. Inom område 7 är en mycket lämplig växtplats för enarna och dessa kräver ingen särskild skötsel. Man kan använda Harry Martinssons naturbeskrivning där han skriver att "enen är ett listigt trädslag och kan stå ut med det mesta utom att bli vårdad".

Nypon (*Rosa canina*)

Nypon breder lätt ut sig och skjuter rotskott och består egentligen av era närbesläktade arter. Det nns dels *Rosa canina*, stenros med vita blommor, dels den egentliga nyponrosen *Rosa dumalis* och som har större frukter och ofta med röda eller rosa blommor. Den mer förädlade *Rosa rugosa*, vresros, åter nns ofta på golfbanor och kan bilda mycket täta och ogenomträngliga snår. Vresrosen trivs bäst på något tyngre jordar.

Nypon är vad man brukar kalla för gräsdragande d.v.s. fjolårsgräset hänger kvar i det taggiga grenverket under vintern. Detta bildar ett utmärkt skydd under våren och försommaren och är en utmärkt häckningslokal för småfåglar bl.a. era lärkarter.

Nyponen utgör dessutom en viktig föda för övervintrande trastar och andra småfåglar.

Skötsel

Nypon är lätt att föryngra och man kan ta rotskott från andra nyponbuskar om man inte vill driva upp egna nyponplantor från buskar på banan. Nypon nns även att köpa som pluggplanta.

Nypon behöver inte någon särskild skötsel, men eftersom den föryngrar sig med rotskott måste man vara lite försiktig med nya rotskott om man vill att den ska breda ut sig.